

РЕЗЮМЕ НА ОТЧЕТА
ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОГРАМНИЯ БЮДЖЕТ НА
МИНИСТЕРСТВОТО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА КЪМ 30.06.2022 г.

Министерството на образованието и науката (МОН) провежда държавната политика в областта на образованието и науката, насочена към осигуряване на образование и личностно развитие на децата и учениците, насърчаване на иновациите, квалификация на педагогическите специалисти, модернизиране на образователните институции, повишаване качеството на висшето образование и развитие на научния потенциал.

С изпълнението на Приоритет 1 „Образование и умения“ и Приоритет 2 „Наука и научна инфраструктура“ на Националната програма за развитие: България 2030, страната ни участва във всички инициативи за по-конкурентоспособна, сплотена, зелена и устойчива Европа.

1. Политика в областта на всеобхватното, достъпно и качествено предучилищно и училищно образование. Учене през целия живот

Политиките в предучилищното и училищното образование са насочени към ефективна социализация на деца от ранна детска възраст, осигуряването на равен достъп до качествено образование, насърчаване на иновациите, квалификация на педагогическите специалисти, модернизиране на образователните институции, дигитализация на образованието. Приоритетно се изпълняват мерки за намаляване на неравенствата и насърчаване на социалното включване, мотивация на децата и учениците за образование и усвояване на ключови компетентности. Реализирането на политиките за обхващане на подлежащи на образование деца и ученици, за превенция на отпадането от училище и за намаляване дела на преждевременно напусналите се базира на ефективното взаимодействие между институциите, на съвместните усилия на педагогическите специалисти, родителите и всички заинтересовани страни и на връзката със семействата на децата и учениците.

Осигуряването на равен достъп до предучилищно и училищно образование и намаляването на дела на отпадналите и преждевременно напусналите образователната система ученици са ключови фактори при създаването на благоприятни условия за личностна и професионална реализация, подобряване на качествените характеристики и конкурентоспособността на работната сила и благосъстоянието на гражданите. За осигуряването на качествено образование за всички през целия живот е необходимо

политиките в сферата на образованието и обучението да обхващат всеки един от етапите на развитието на личността, следвайки принципа на учене през целия живот; да бъдат ориентирани към повишаване на обхвата и качеството на образованието и обучението с акцент върху придобиване на аналитични умения и развиване на креативна мисъл, увеличавайки способностите на хората за своевременна адаптация към технологичната трансформация и произтичащите промени в пазара на труда.

За изпълнение на политиката в областта на предучилищното и училищното образование МОН разходва пряко чрез бюджета си средствата, определени със закона за държавния бюджет за 2022 година за министерството и второстепенните разпоредители с бюджет към министъра на образованието и науката. Чрез бюджета на МОН се администрират и разходи за национални програми за развитие на образованието; за възстановяване на част от извършените разходи за транспорт или за наем на педагогическите специалисти по чл. 219, ал. 5 от Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО); за осигуряване на безвъзмездно ползване на познавателни книжки, учебници и учебни комплекти на децата и учениците, както и средствата за преходни остатъци по делегирани бюджети за държавните училища. Ежегодно по централния бюджет се разчитат и разходват средства за транспорт на деца и ученици по чл. 283, ал. 2 от ЗПУО.

Министерството на образованието и науката отговаря за разпределението на средствата за делегираните дейности по образование по бюджетите на общините, по бюджета на Министерството на младежта и спорта и по бюджета на Министерството на културата. За изпълнение на политиката в областта на предучилищното и училищното образование ежегодно се разчитат и средства по сметката за средствата от Европейския съюз на Националния фонд и другите сметки за средства от Европейския съюз и по други международни програми и дейности.

За постигане целите на *Политика в областта на всеобхватното, достъпно и качествено предучилищно и училищно образование. Учене през целия живот* през отчетния период са изпълнявани 6 бюджетни програми:

За оценка на ползите/ефектите от изпълнението на политиката са дефинирани ключови индикатори, чието изпълнение се проследява съгласно Решение № 141 от 10 март 2022 г. за одобряване на промени в Актуализираната средносрочна бюджетна прогноза за периода 2022-2024 г., одобрена с Решение № 42 на МС от 2022 г. (АСБП 2022-2024 г.).

Към 30.06.2022 г. изпълнението на заложените целеви стойности на ключовите индикатори е следното:

1. Делът на преждевременно напусналите образование и обучение (ПНУ) достигна стойност 12,2% по данни на НСИ към 17.03.2022 г. при заложена целева стойност 10,2% за 2022 г. Индикаторът се обвързва с политики, основани на принципите за равен достъп до качествено образование и приобщаване на всяко дете и на всеки ученик; равнопоставеност и недопускане на дискриминация, в съответствие с политиката на ЕС, по която се осъществява мониторинг на всички държави членки. През първото шестмесечие на 2022 г. продължи осъществяването на мерки за превенция, интервенция и компенсиране на преждевременното напускане на образователната система, успоредно с анализа на причините за отпадане и преждевременно напускане, включително чрез дейности по Механизма за съвместна работа на институциите по обхващане и включване в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст, създаден с ПМС № 100/08.06.2018 г., изм. и доп. ПМС № 259/14.10.2019 г.

Един от факторите, пречатстващи процеса на обхват е продълженото извънредно положение на територията на страната поради пандемията от COVID-19 и организираното неприсъствено обучение на учениците през част от учебното време. Дейностите по изпълнение на Механизма се затрудниха, особено по отношение превенция на риска от отпадане на ученици от уязвими групи. Усилията бяха насочени към непрекъснато функциониране на Механизма и преодоляване на предизвикателствата, свързани с обучението от разстояние по време на епидемична обстановка за компенсиране на изоставането в обучителния процес чрез допълнителни занимания.

Друг фактор, пречатващ процеса на обхват, е вътрешната и външна мобилност на родителите, при която децата и учениците напускат образователната система без да се декларират промените пред институциите, както и дали продължават обучението си на друго място, а екипите за обхват срещат в тези случаи трудности при констатиране на обективното положение във връзка с липсата за възможности за събиране на информация и за обратна връзка с чуждестранни институции поради нормативни изисквания за защита на личните данни.

Продължават дейностите за десегрегация и недопускане на вторична сегрегация в училищата, за привличане и образователно подпомагане на децата и ученици от уязвими групи, включително роми, и за такива, чийто майчин език е различен от българския, за

приобщаване и мотивиране на родителите, които имат слабо развито отношение към образованието, с цел разширяване на обхвата и намаляване на отпадащите от образователната система.

2. Делът на обхванатите в предучилищното възпитание и подготовка деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас достигна стойност 82,4%, като последните данни за този показател, публикувани в Евростат, са за 2020 г., при заложенa целева стойност 90,6% за 2022 г. Отчитайки благоприятното влияние на ранното включване в предучилищно образование върху познавателните и социално-емоционални умения на детето, МОН провежда целенасочена и последователна политика за подобряване на обхвата в предучилищното образование и повишаване на неговото качество. Въведено е задължително предучилищно образование от 4-годишна възраст и възможност за подпомагане на родителите при заплащане на такси за децата в задължителна предучилищна възраст, посещаващи държавна или общинска детска градина/училище. От 01.04.2022 г. повсеместно отпадат таксите за държавните и общинските детски градини в страната, което допълнително спомага за повишаване на обхвата на децата от 4 години в предучилищното образование до постъпване в първи клас. За постигане на заложените цели продължава осигуряването на инвестиции за изграждането на нова и пристрояването на допълнителна инфраструктура и за подобряване на образователната среда в предучилищното образование. Процесът се подпомогна и чрез компенсиране на разходите, извършени от родителите за отглеждането и обучението на децата, които не са приети в държавни или общински детски градини или училища поради липса на свободни места. Изплащат се компенсации на правоимащи родители.

3. Делът на 15-годишните със слаби постижения по: четене, математика и природни науки е свързан с резултатите от проучването на PISA, провеждано от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) и отчита нивото на знанията и уменията, които учениците са придобили в края на задължителното училищно образование и които биха им позволили да се конкурират на трудовия пазар и биха дали основа за пълноценна личностна и професионална реализация. Нивото на представянето на българските ученици, измерено чрез PISA се проследява и по Приоритет 1 „Образование и умения“ на НПП 2030, като се предвижда до 2030 година стойността на този индикатор да спадне до 25%. В тази връзка се провеждат политики, насочени към повишаване качеството на образованието, към по-добра дигитална подготовка на учащите и към стимулиране на иновациите. Базисна

политика е въвеждането на компетентностния подход в училище и смяната на фокуса в обучението от преподаване на знания към овладяване на ключови компетентности и развитие на способности за решаване на проблеми. Иновативните методи на преподаване, дигитализацията на образователната среда и изграждането на STEM пространства във всички български училища създават условия за повишаване качеството на учебния процес, придобиване на умения, както и мотивацията на учениците за постигане на по-добри резултати.

4. Делът на населението на възраст 25 – 64 г., участващо в образование и обучение е достигнал 1,8% по данни на НСИ към 17.03.2022 г., при заложенa целева стойност 5,4% за 2022 г. Значимостта на индикатора се обуславя от недостига на специалисти с необходимата квалификация в определени области, което наред с демографската ситуация в страната се разглежда като съществено предизвикателство по отношение на ускореното икономическо развитие и интелигентния растеж. В тази връзка е необходимо да бъдат привлечени все повече хора на възраст 25 – 64 г. към сектора на ученето през целия живот, за да придобият нови умения, знание и ключови компетентности, които се изискват в отговор на ускорената динамика на процесите на пазара на труда. За целта се осъществяват редица мерки в рамките на политиката за учене през целия живот (УЦЖ) - разширява се спектърът от възможности за учене чрез популяризиране на формалното образование, неформалното обучение и информалното учене и мотивиране на лицата за участие във форми на УЦЖ.

2. Политика в областта на равен достъп до качествено висше образование и развитие на научния потенциал

Политиката е насочена към осигуряване на условия за достъп до висше образование, целящо успешна реализация през целия живот; поддържане на необходимото качество на висше образование в отговор на динамиката на обществените процеси; усвояване на добрите практики на висшите училища от държавите-членки на ЕС, включително и чрез изграждането на университетски мрежи. Осъществяват се политики за изграждане на устойчива и ефективна връзка между висшите училища и пазара на труда и за постигане на динамично съответствие между търсенето и предлагането на специалисти с висше образование.

Ключов аспект на политиката е увеличаване на съгласуването между потребностите на бизнеса и обществото от една страна, и програмите във висшето образование от друга чрез поддържане актуалността на учебните програми. Стимулира се по-тясното

сътрудничество и комуникация между висшите училища, научните институти и бизнеса в рамките на учебния процес, практическото обучение и научно-изследователските дейности, ориентирани към потребностите на икономиката и обществото.

Продължава работата по замяна на пълната либерализация на приема и финансирането във висшето образование с политика за обвързване на предлаганото образование с бъдещото търсене на пазара на труда и повишаване качеството на обучение. Приемът и финансирането са реструктурирани към професионални направления с по-висок очакван бъдещ недостиг на пазара на труда и към висши училища с по-висока оценка за качество и реализация - повече от половината от финансирането на висшите училища вече зависи от качествена оценка. Повишени са критериите и са прецизирани изискванията за академично израстване на преподавателския състав във висшите училища.

Визията за развитие на науката в България се свързва с повишаване на качеството и международната разпознаваемост на научноизследователската и иновационна дейност. Акцентът се поставя върху финансиране на научни изследвания в приоритетни и конкурентни области за решаване на важни обществено значими предизвикателства, подпомагане на млади учени и осъществяване на съвместни научни изследвания с български учени в чужбина и привличане на водещи учени от чужбина. Важен стимул за поддържане на високо научно ниво на изследователите е въвеждането на диференцирано заплащане, обвързано с постигнатите научни резултати.

За изпълнение на политиките в областта на равен достъп до качествено висше образование и развитие на научния потенциал МОН разходва пряко чрез бюджета си средствата, определени със закона за държавния бюджет за 2022 година за изпълнение на дейностите на министерството и на второстепенните разпоредители с бюджет към министъра на образованието и науката. Със Закона за държавния бюджет са планирани средства за дейности, финансирани чрез бюджетите на държавните висши училища, чрез бюджета на Българската академия на науките, чрез бюджета на Селскостопанската академия, както и по сметката за средствата от Европейския съюз на Националния фонд и за другите сметки за средства от Европейския съюз и по други международни програми и дейности. Ежегодно по централния бюджет се разчитат и разходват средства за Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030 и Националната пътна карта за научна инфраструктура и национални научни програми.

За изпълнението на Политиката в областта на равен достъп до качествено висше образование и развитие на научния потенциал през отчетния период са изпълнявани 5 бюджетни програми.

За оценка на ползите/ефектите от изпълнението на политиката са дефинирани ключови индикатори, чието изпълнение се проследява съгласно Решение № 141 от 10 март 2022 г. за одобряване на промени в Актуализираната средносрочна бюджетна прогноза за периода 2022-2024 г., одобрена с Решение № 42 на МС от 2022 г. (АСБП 2022-2024 г.).

Към 30.06.2022 г. изпълнението на заложените целеви стойности на ключовите индикатори е следното:

1. Делът на 30 – 34 годишните със завършено висше образование има заложена целева стойност 36,6% за 2022 г. Достигна е стойност 32,7 по данни на НСИ към 17.03.2022 г. Чрез този индикатор се отчита напредъкът на България относно провежданите политики във връзка с равния достъп до качествено висше образование и развитие на научния потенциал. През първото шестмесечие на 2022 г. продължи прилагането на политики за повишаване качеството на обучение, за развитие на иновациите и предприемаческите умения на студентите и преподавателите, за кариерно развитие на академичния състав и превръщане на научните изследвания в интегрална част от висшето образование. Свързването и сътрудничеството между висшите училища повишава тяхната ефективност чрез споделянето на ресурси, сътрудничеството в мрежи; допринася за повишаване на тяхната разпознаваемост, включително и международна, и им позволява да изведат на преден план своите силни страни. Основен акцент е ускорено интегриране на висшите училища в европейските образователни и изследователски мрежи и привличане на качествени мотивирани млади преподаватели.

За стимулирането на достъпа до висше образование през 2022 г. продължава прилагането на редица мерки като повишаване стипендиите на студенти и докторанти, предоставянето на допълнителни стипендии, освобождаване от такси в направления с очакван недостиг от кадри на пазара на труда и за защитени специалности, както и нововъведения подход за обучение по заявки и договори с работодатели.

2. Инвестициите в научноизследователската и развойна дейност (НИРД) в размер от БВП достигат стойност 0.98% по данни на НСИ към 08.03.2022 г., при заложена целева стойност 1,7% за 2022 г. Чрез инвестирането в научноизследователска дейност се създават възможности за повишаване на конкурентоспособността на българската икономика и

трансформирането ѝ в икономика, базирана на знанието и интелигентния растеж. Основната цел на политиката в тази област е повишаването на ефективността на публичните разходи за НИРД, при стремеж за повишаване на качеството, експлоатацията и комерсиализацията на резултатите от изследователската дейност, както и модернизацията на оборудването за извършване на НИРД. Усилията са насочени и към изграждането на капацитет и развитие на човешките ресурси в системата на НИРД с фокус върху повишаване на привлекателността на научната кариера, привличане и задържане на млади учени и изследователи. От съществено значение е по-тясна интеграция на българската научно-изследователска общност в международната, засилвайки присъствието на български учени в партньорски проекти и на българските патенти и изследвания в световно признати регистри.

Продължават дейностите, свързани с изследователските висши училища. Статутът на изследователско висше училище бе въведен в Закона за висшето образование през 2020 г. През 2021 г. за първи път 7 висши училища получиха статут на изследователски университети за период от четири години за значим принос за развитието на важни обществени области чрез върхови научни изследвания и високи резултати от научноизследователска дейност. Тези университети ще получат допълнително целево финансиране за развитие на научната дейност от Националния план за възстановяване и устойчивост.